

ნიკეიდან ვესტფალიამდე: ინსტიტუციონალური უწყვეტობა და პოლიტიკური ავტორიტეტის ტრანსფორმაცია

ფარეშიშვილი გიორგი

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი

<https://doi.org/10.52340/idw.2025.89>

აბსტრაქტი. სტატია განიხილავს 325 წლის ნიკეის საეკლესიო კრებიდან 1648 წლის ვესტფალიის ზავამდე მიმავალ 1300-წლიან ისტორიულ პროცესს, როგორც ფუნდამენტური ინსტიტუციონალური ტრანსფორმაციის მაგალითს ევროპული ცივილიზაციის ისტორიაში. განვლილი გზა ცხადყოფს, რომ ნიკეის კრებამ ჩამოაყალიბა პირველი სისტემური მოდელი, რომელიც აერთიანებდა ცენტრალიზებულ ავტორიტეტს, კოლექტიური გადაწყვეტილების მექანიზმებს და უნივერსალური ნორმების აღსრულების პროცედურებს. ეს ისტორიული ტრანსფორმაცია წარმოადგენს განსაკუთრებულ მნიშვნელობის სოციალურ-პოლიტიკურ ფენომენს, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა ევროპული ცივილიზაციის მომავალ ინსტიტუციონალურ განვითარებას და ფუნდამენტურად შეცვალა მმართველობის სისტემების თეორიული და პრაქტიკული პარადიგმები.

სტატიაში იკვეთება უშუალო ინსტიტუციონალური უწყვეტობა ნიკეასა და ვესტფალიას შორის, რომელიც გამოიხატება სამ ძირითად ასპექტში: კოლექტიური გადაწყვეტილების მიღების მექანიზმებში, ლეგიტიმური ავტორიტეტის კონცეპტუალურ ჩარჩოებში და მრავალმხრივი ურთიერთობების პროცედურულ სტანდარტებში. კვლევა ადასტურებს, რომ შუა საუკუნეების დაპირისპირებული ძალები, პროტესტანტული რეფორმაცია და რელიგიური ომები მიმდინარეობდა გარდამავალი ეტაპების სახით, რომლებიც თანდათანობით ახდენდა რელიგიური ჩარჩოების ცვლილებას თანამედროვე პოლიტიკური ინსტიტუტების მიმართულებით. ანალიზი ცხადყოფს, რომ ეს პროცესი წარმოადგენდა არა სტრუქტურულ რღვევას, არამედ ევოლუციურ ტრანსფორმაციას, რომელშიც თითოეული ისტორიული ეტაპი გადასცემდა შემდეგს თავის მიღწევებს და ქმნიდა ახალ ინსტიტუციონალურ რეალობას.

ვესტფალიის ზავმა დაასრულა ინსტიტუციონალური რელიგიური გავლენის შესუსტების პროცესი და სისტემატიზირება გაუკეთა პრინციპებს, რომლებიც დღემდე განსაზღვრავს საერთაშორისო სამართლისა და დიპლომატიის ძირითად ნორმებს. ნიკეის შემკვიდრეობა, რომელიც ვესტფალიურმა სისტემამ სეკულარიზებული სახით გადმოგვცა, აგრძელებს თანამედროვე გლობალური მმართველობის სტრუქტურების ფორმირებას და განსაზღვრავს საერთაშორისო პოლიტიკური წარმომადგენლობითი ინსტიტუტების თანამედროვე ფუნქციონირების ძირითად პრინციპებს, მათ შორის მულტილატერალური დიპლომატიის, კონსენსუსზე ორიენტირებული გადაწყვეტილების მიღებისა და სუვერენული თანასწორობის კონცეფციების განხორციელების მეთოდოლოგიურ ჩარჩოებს.

საკვანძო სიტყვები: ნიკეა; ვესტფალია; სუვერენიტეტი; ლეგიტიმურობა; ინსტიტუციონალური უწყვეტობა; საეკლესიო მმართველობა;

შესავალი

325 წლის ნიკეის საეკლესიო კრებიდან 1648 წლის ვესტფალიის ზავამდე მიმავალი ისტორიული გზა წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან და რთულ

ინსტიტუციონალურ ტრანსფორმაციას ევროპული ცივილიზაციის ისტორიაში (Barnes, 1981). ეს 1300-წლიანი პერიოდი ცხადყოფს, თუ როგორ განიცადა ფუნდამენტური ცვლილება რელიგიური გავლენების სტრუქტურებმა და ტრანსფორმირდა თანამედროვე სახელმწიფო სისტემისა და საერთაშორისო ურთიერთობების საფუძვლებად (Philpott, 2001).

იმპერატორ კონსტანტინე I-ის მიერ მოწვეული ნიკეის კრება არ წარმოადგენდა მხოლოდ თეოლოგიური დავების მოსაგვარებელ შეკრებას; მან შექმნა ისტორიაში პირველი სისტემური მოდელი, რომელიც აერთიანებდა ცენტრალიზებულ ავტორიტეტს, კოლექტიური გადაწყვეტილების მექანიზმებს და უნივერსალური ნორმების აღსრულების პროცედურებს (Drake, 2000). ამ სიახლეებმა ჩამოაყალიბა ისეთი ინსტიტუციონალური "გენეტიკური კოდი", რომელიც საუკუნეების განმავლობაში ევოლუციის, ადაპტაციისა და სეკულარიზაციის პროცესებით ტრანსფორმირდა და საბოლოოდ ჩამოყალიბდა ვესტფალიური სახელმწიფო სისტემის სახით (Krasner, 1999).

ნიკეასა და ვესტფალიას შორის არსებობს უშუალო ინსტიტუციონალური უწყვეტობა, რომელიც გამოიხატება სამ ძირითად ასპექტში: კოლექტიური გადაწყვეტილების მიღების მექანიზმებში, ლეგიტიმური ავტორიტეტის კონცეპტუალურ ჩარჩოებში და მრავალმხრივი ურთიერთობების პროცედურულ სტანდარტებში (Ullmann, 1975). ამ კავშირის გაგება მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ისტორიული პერსპექტივით, არამედ თანამედროვე გლობალური მმართველობის გამოწვევების ანალიზისთვისაც.

შუასაუკუნეების საკრებო მოძრაობა, პროტესტანტული რეფორმაცია და ადრეული თანამედროვე პერიოდის რელიგიური ომები ფუნქციონირებდა გარდამავალი ეტაპების სახით, რომლებიც თანდათანობით ახდენდა ნიკეის თავისებური რელიგიური ჩარჩოების შეცვლას სეკულარული პოლიტიკური ინსტიტუტების მიმართულებით (Nexon, 2009). ვესტფალიის ზავი წარმოადგენდა ამ პროცესის ლოგიკურ კულმინაციას, რომელმაც დაასრულა ინსტიტუციონალური სეკულარიზაციის პროცესი და ჩამოაყალიბა პრინციპები, რომლებიც დღემდე განსაზღვრავს საერთაშორისო სამართლისა და დიპლომატიის ძირითად ნორმებს.

ნიკეიდან ვესტფალიამდე

ნიკეის საეკლესიო კრებამ (325 წ.) ჩამოაყალიბა კოლექტიური გადაწყვეტილების მიღებისა და უნივერსალური სტანდარტების აღსრულების ინსტიტუციონალური ჩარჩოები, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარა მომავალი ევროპული პოლიტიკური ტრადიციების სისტემას (Drake, 2000). იმპერატორ კონსტანტინე I-ის მიერ მოწვეული კრება წარმოადგენდა გარდამტეხ ნაბიჯს მმართველობის სფეროში, რამდენადაც პირველად მოხდა იმპერიული ძალაუფლებისა და რელიგიური ავტორიტეტის გაერთიანება სისტემურ ინსტიტუციონალურ ჩარჩოში (Williams, 2001).

კრებამ დააწესა ორმაგი ლეგიტიმურობის მოდელი, რომელიც აერთიანებდა სახელმწიფო ძალაუფლებას რელიგიურ ძალაუფლებასთან და შეიქმნა თანამედროვე სუვერენიტეტის კონცეფციის წინამორბედი (Lenski, 2016). ეს სინთეზი იყო განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი, რამდენადაც ადგენდა პრინციპს, რომ ლეგიტიმური ავტორიტეტი მოითხოვდა როგორც ეფექტურ ძალაუფლებას, ასევე გარდამავალ ნორმებთან შესაბამისობას. ნიკეის კრებამ ასევე შექმნა ფორმალური პროცედურები სხვადასხვა ქვეყნებიდან წარმომადგენლების ჩართულობისა კონსენსუსის მისაღწევად, რაც წარმოადგენდა პირველ ნაბიჯს საერთაშორისო დიპლომატიური მექანიზმების ჩამოყალიბებისკენ.

ნიკეის ისტორიული მნიშვნელობა ვრცელდება თეოლოგიურ მნიშვნელობის გარეთაც. კრებამ დაამკვიდრა პრეცედენტი, რომ უმაღლესმა იერარქებმა შეიძლება ითანამშრომლონ რიგითებთანაც ერთობლივი გადაწყვეტილებების მისაღებად. ამ მოდელმა შემდგომში გავლენა მოახდინა შუა საუკუნეების კრებით ინსტიტუტებზე და საბოლოოდ ადრეული თანამედროვე ევროპის პოლიტიკურ განვითარებაზე.

ნიკეის კრების საპროცედურო სიახლეებმა განსაკუთრებული გავლენა მოახდინა შუასაუკუნეების დიპლომატიურ პრაქტიკაზე (Ullmann, 1975). კონსტანტინის საეკლესიო კრება (1414-1418) და ბაზელის საეკლესიო კრება (1431-1449) განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი

აღმოჩნდა ნიკეის ინსტიტუციონალური ჩარჩოების სეკულარიზაციის პროცესში (Oakley, 1969). ამ კრებებმა შეცვალეს ტრადიციული რელიგიური ავტორიტეტის საკითხები წარმომადგენლობითი მმართველობისა და კოლექტიური გადაწყვეტილების მიღების სეკულარულ პრინციპებად.

XIV-XV საუკუნეები ორგანიზებულმა მოძრაობებმა გამოავლინეს, თუ როგორ შეიძლებოდა ნიკეის კრების სიახლეების დანერგვა პოლიტიკური კრიზისების მოსაგვარებლად (Nexon, 2009). ეს პერიოდი იყო გადამწყვეტი ეტაპი ისტორიაში, როდესაც რელიგიური ინსტიტუციონალური ჩარჩოები იწყებდა შეცვლას სეკულარული პოლიტიკური სისტემების მიმართულებით. ამ განვითარებამ აჩვენა, რომ ნიკეის კოლექტიური გადაწყვეტილების მოდელს შეეძლო ფუნქციონირება როგორც რელიგიური, ასევე პოლიტიკურ კონტექსტებში.

პროტესტანტულმა რეფორმაციამ დააჩქარა ეს პროცესი „*cuius regio, eius religio*“ პრინციპის შემოღებით, რომელიც ინარჩუნებდა კავშირს პოლიტიკურ და რელიგიურ ავტორიტეტს შორის, თუმცა ამ კავშირს შეზღუდავდა ტერიტორიული საზღვრებით. ეს პრინციპი წარმოადგენდა მნიშვნელოვან ნაბიჯს საყოველთაო ხედვიდან ნიკეის ტერიტორიული სუვერენიტეტისკენ.

ვესტფალიის ზავმა (1648 წ.) დაასრულა ნიკეის რელიგიური პრეცედენტების სეკულარიზაცია და ჩამოაყალიბა თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის საფუძვლები სუვერენული თანასწორობისა და შიდა საქმეებში ჩაურევლობის პრინციპების დაწესებით (Oslander, 2001). ამ ხელშეკრულებაში ეფექტურად აისახა ნიკეის ძირითადი პრინციპების ტრანსფორმაცია და მოარგო ისინი სეკულარული სახელმწიფო სისტემის საჭიროებებს.

ზავმა ინსტიტუციონალიზება გაუკეთა მრავალმხრივ ხელშეკრულებათა მოლაპარაკებების სისტემას, რომელიც პირდაპირ მომდინარეობდა საკრებო პრაქტიკიდან (Croxtan, 1999). ეს მოიცავდა ფორმალურ წარმომადგენლობას, კოლექტიურ განხილვებს და სავალდებულო შეთანხმებებს თანასწორ მონაწილეებს შორის - ყველა ეს მექანიზმი პირდაპირ იძებნება ნიკეის კრების პროცედურებში. ვესტფალიურმა წესრიგმა ჩაანაცვლა უნივერსალური რელიგიური ერთიანობა ტერიტორიული სუვერენიტეტით, რაც დღემდე განსაზღვრავს საერთაშორისო ურთიერთობების სტრუქტურას (Philpott, 2001).

ვესტფალიის ზავის მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ მან ოფიციალურად კოდიფიცირება გაუკეთა პრინციპებს, რომლებიც საუკუნეების განმავლობაში ვითარდებოდა ნიკეის პრეცედენტების საფუძველზე. სუვერენული თანასწორობის პრინციპი, შიდა საქმეებში ჩაურევლობის ნორმა და მრავალმხრივი ხელშეკრულებათა სისტემა - ყველა ეს ელემენტი წარმოადგენს ნიკეის სიახლეების წარმოჩენის სეკულარიზებულ ვერსიებს.

ნიკეიდან ვესტფალიამდე მიმავალი ინსტიტუციონალური ევოლუცია დღემდე ჩანს თანამედროვე საერთაშორისო ინსტიტუტებში (Krasner, 1999). გაეროს სისტემა, საერთაშორისო სასამართლოები და მრავალმხრივი ხელშეკრულებები, ყველა იყენებს პროცედურულ მექანიზმებს, რომლებიც ისტორიულად უკავშირდება ნიკეის პრეცედენტებს. სუვერენული თანასწორობის პრინციპი, რომელიც დღეს წარმოადგენს ფუნდამენტურ ნორმას საერთაშორისო სამართალში, პირდაპირ მომდინარეობს ნიკეის კრების მონაწილე ეპისკოპოსების თანასწორი სტატუსის კონცეფციისგან.

უნივერსალურ ნორმებსა და ტერიტორიულ სუვერენიტეტს შორის დამაბულობა, რომელიც პირველად გამოიკვეთა ნიკეის კრებაზე, აგრძელებს გავლენას თანამედროვე გლობალური მმართველობის გამოწვევებზე. ადამიანის უფლებების მდგომარეობის მიხედვით ქვეყნები, კლიმატის ცვლილების საერთაშორისო შეთანხმებები და საერთაშორისო სისხლის სამართალი - ყველა მიმართულება მუშაობს იმავე ძირითადი დილემით, რომელსაც პირველად შეეხო XVII საუკუნის წინ.

თანამედროვე საერთაშორისო დიპლომატია ასევე ინარჩუნებს ბევრ ელემენტს, რომელიც პირდაპირ ეხება ნიკეის პროცედურულ სიახლეებს. მრავალმხრივი მოლაპარაკებები, კონსენსუსზე მიმართული გადაწყვეტილების მიღება და ფორმალური წარმომადგენლობითი სისტემები-ყველა ასახავს ნიკეის კრების თავისებურ მახასიათებლებს,

თუმცა სეკულარიზებულ კონტექსტში.

დასკვნა

ნიკეის საეკლესიო კრებიდან ვესტფალიის ზავამდე 1300-წლიანი ისტორია ცხადყოფს, თუ როგორ შეიძლება რელიგიური ინსტიტუციონალური სიახლეების ცვლილება და მორგება სეკულარული პოლიტიკური სისტემების საჭიროებებზე. ეს ისტორიული უწყვეტობა წარმოადგენს არა მხოლოდ აკადემიური ინტერესის საგანს, არამედ გასაღებს თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობების გასაგებად.

ისტორიული ინსტიტუციონალური ქმედებები წარმოადგენს დინამიურ პროცესს, სადაც რელიგიური ორგანიზაციების მიერ შექმნილი მართვის მექანიზმები გარდაიქმნება სეკულარული პოლიტიკური წყობის სტრუქტურულ ელემენტებად. ნიკეის კრების გამოცდილებამ განაპირობა არა მხოლოდ ქრისტიანული ეკლესიის შიდა ორგანიზაციული მოწყობა, არამედ ჩაუყარა საფუძვლები ისეთ ფუნდამენტურ პრინციპებს, როგორიცაა კოლექტიური გადაწყვეტილების მიღება, კონსენსუსზე დაფუძნებული ლეგიტიმურობა და პროცედურული სტანდარტების დამკვიდრება.

ნიკეის მემკვიდრეობა, რომელიც ვესტფალიურმა სისტემამ სეკულარიზებული სახით გადმოგვცა, აგრძელებს ჩვენი გლობალიზებული სამყაროს მმართველობის სტრუქტურების ფორმირებას. უნდა აღვნიშნოთ, რომ სამი ძირითადი ელემენტი - კოლექტიური გადაწყვეტილების მექანიზმები, ორმაგი ლეგიტიმურობის მოდელი და მრავალმხრივი პროცედურული სტანდარტები - წარმოადგენს უწყვეტ ხაზს, რომელიც აკავშირებს ადრეული ქრისტიანული ეკლესიის ინსტიტუციონალურ სიახლეებს თანამედროვე საერთაშორისო სისტემის ფუნდამენტურ პრინციპებთან.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გარემოებას, რომ ვესტფალიური სისტემის წარმატება მდგომარეობს არა ნიკეური მოდელის მთლიან უარყოფაში, არამედ მისი შინაარსობრივი ადაპტაციისა და სეკულარიზაციის უნარში. ეს პროცესი ცხადყოფს ინსტიტუციონალური სიახლეების მედეგობას და მათ შესაძლებლობას, გადალახონ კონფესიური საზღვრები და ჩამოყალიბდნენ უნივერსალური მართვის პრინციპებად.

ამ ყველაფრის გააზრება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მსოფლიო მმართველობის მიმდინარე გამოწვევების კონტექსტში, სადაც XVII საუკუნეში გადაწყვეტილი საკითხები კვლავ საჭიროებენ პასუხს ახალ, გლობალურ რეალობაში. თანამედროვე მრავალმხრივი კრიზისი, დიდი საერთაშორისო ორგანიზაციების ლეგიტიმურობის შემცირება და გლობალური გამოწვევების კოლექტიური მოგვარების სირთულეები, ხაზს უსვამს იმ ისტორიული გაკვეთილების აქტუალობას, რომლებიც ნიკეიდან - ვესტფალიამდე მიმავალი ისტორიული გზის გაანალიზებით შეიძლება მივიღოთ.

ლიტერატურა:

1. Barnes, T. D. (1981). *Constantine and Eusebius*. Harvard University Press.
2. Croxton, D. (1999). The peace of Westphalia of 1648 and the origins of sovereignty. *The International History Review*, 21(3).
3. Drake, H. A. (2000). *Constantine and the bishops: The politics of intolerance*. Johns Hopkins University Press.
4. Krasner, S. D. (1999). *Sovereignty: Organized hypocrisy*. Princeton University Press.
5. Lenski, N. (2016). *Constantine and the cities: Imperial authority and civic politics*. University of Pennsylvania Press.
6. Nexon, D. H. (2009). *The struggle for power in early modern Europe: Religious conflict, dynastic empires, and international change*. Princeton University Press.
7. Oakley, F. (1969). *The political thought of Pierre d'Ailly: The voluntarist tradition*. Yale University Press.
8. Osiander, A. (2001). Sovereignty, international relations, and the Westphalian myth. *International Organization*, 55(2), 251-287.
9. Philpott, D. (2001). *Revolutions in sovereignty: How ideas shaped modern international relations*. Princeton University Press.
10. Ullmann, W. (1975). *Law and politics in the Middle Ages: An introduction to the sources of medieval political ideas*. Cornell University Press.
11. Williams, R. (2001). *Arius: Heresy and tradition*. Eerdmans.

From Nicaea to Westphalia: Institutional Continuity and the Transformation of Political Authority

Pareshishvili Giorgi

Caucasus International University, Tbilisi

Abstract

This article examines the 1,300-year historical process from the Council of Nicaea in 325 CE to the Peace of Westphalia in 1648 as a paradigmatic example of fundamental institutional transformation in European civilization. The analysis demonstrates that the Council of Nicaea established the first systematic model that integrated centralized authority, collective decision-making mechanisms, and procedures for enforcing universal norms. This historical transformation represents a socio-political phenomenon of exceptional significance that laid the foundation for the future institutional development of European civilization and fundamentally altered the theoretical and practical paradigms of governance systems.

The study reveals direct institutional continuity between Nicaea and Westphalia, manifested in three fundamental aspects: mechanisms of collective decision-making, conceptual frameworks of legitimate authority, and procedural standards of multilateral relations. The research confirms that medieval oppositional forces, the Protestant Reformation, and religious wars functioned as transitional phases that gradually transformed religious frameworks toward modern political institutions. The analysis demonstrates that this process represented not a structural rupture, but rather an evolutionary transformation in which each historical stage transmitted its achievements to the next and created new institutional realities.

The Peace of Westphalia completed the process of weakening institutional religious influence and systematized principles that continue to define the fundamental norms of international law and diplomacy today. The Nicæan legacy, transmitted through the Westphalian system in secularized form, continues to shape the structures of contemporary global governance and determines the fundamental principles of modern functioning of international political representative institutions, including the methodological frameworks for implementing multilateral diplomacy, consensus-oriented decision-making, and concepts of sovereign equality.

Keywords: *Nicaea; Westphalia; sovereignty; legitimacy; institutional continuity; ecclesiastical governance;*